

El temps de la foscor

L'arribada del franquisme va venir acompanyada d'un dels elements més característics de qualsevol dictadura: la propaganda. La premsa de l'Horta Sud es va multiplicar amb aquest motiu, i només algunes escletxes del tardofranquisme van permetre que veieren la llum propostes allunyades de l'uniformisme totalitari imperant.

els mitjans de comunicació del franquisme, absolutament controlats i manipulats, van ser juntament amb l'exèrcit, la Falange Espanyola Tradicionalista (FET) i l'Església un dels puntals bàsics del règim. Hi ha bastants estudis de periodisme en què s'analitza de manera exhaustiva el sistema informatiu de la dictadura. Tanmateix, són escassos i parcials els treballs d'investigació sobre la premsa franquista en l'àmbit local i comarcal. Ens sorprendria comprovar, però, la influència que van tenir els periòdics de poble i el poder polític que van assolir els periodistes locals. Com, per exemple, la que va tenir aquesta premsa als vint municipis de l'Horta Sud del País Valencià, una comarca que durant el període 1939-1975 va arribar a editar 72 periòdics, alguns dels quals de difusió internacional.

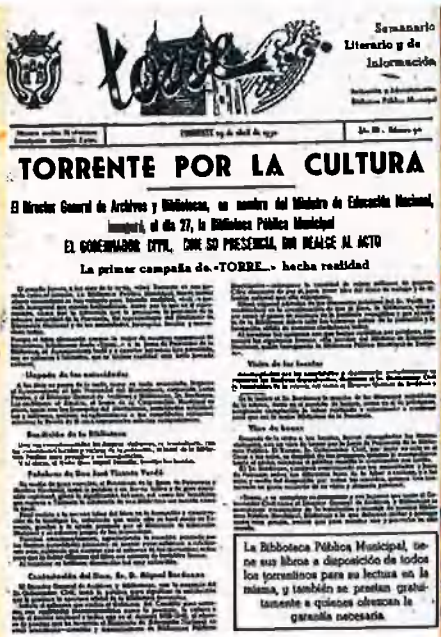
En aquest territori, també va quallar en el tardofranquisme un incipient nacionalisme i un moviment obrer de signe comunista i socialista que van assolir gran protagonisme durant la transició i que va tenir la pròpia premsa.

Retòrica falangista i censura. La premsa franquista de l'Horta Sud respon als mateixos estereotips que a la resta de l'estat. Hi ha una producció important de publicacions editades per FET i de les JONS, i els ajuntaments nacionals a l'empara de la llei de premsa del 1938, que imposa la censura. És un temps d'autarquia, de fam, d'estraperlo i d'afusellaments. En aquesta etapa tenim com a paradigma el setmanari *Torre* (1948-1957), de Torrent, dirigit per Vicent Beguer Esteve, periodista, cronista oficial de la vila i alcalde de la població durant els anys 1970-1974. *Torre* va fer a Torrent el mateix paper propagandístic que *Jornada* i *Levante* van fer a València o *Arriba* a tot l'estat. El setmanari

trasllada a un poble mitjà els esquemes informatius totalitaris vigents: censura, informació de consignes, retòrica falangista i nacionalcatolicisme. En definitiva, una premsa de lloanxa incondicional al Caudillo, en la qual el periodista és un funcionari més del règim; una premsa impregnada d'un nacionalisme espanyol xenòfob fonamental en les essències castellanques que posterga el català; una premsa que oculta la carestia de la vida i la cruenta repressió contra el vençuts. No oblidem que entre el 1938 i el 1956 van ser afusellats al País Valencià 4.714 republicans, 240 dels quals eren de l'Horta Sud.

El poder de la creu. L'Església també va tenir una gran força mediàtica. Els 20 periòdics i les 6 emissores de ràdio parroquials que hi havia a l'Horta Sud són l'evidència més palpable del poder i de l'omnipresència del catolicisme oficial. Aquests mitjans tenien elements comuns amb Franco: esperit antimodern i l'hostilitat visceral a la democràcia i el comunisme. Les publicacions catòliques van ser les que van tenir més durada i diners, ja que algunes són venals i inclouen publicitat. Trobem també revistes interessants. Des de les modestes *Aleluya* de les parròquies editades per l'arquebisbat de València, passant per altres d'especialitzades, com la comarcal *Salvación*, fins a arribar a la internacional *Teología Espiritual*, editada pels dominics de Torrent, seu central de l'orde dominicà dels territoris de l'antiga Corona catalanoaragonesa.

Però a la fi del franquisme hi ha un sector de l'Església que comença a desvincular-se del catolicisme dogmàtic de la jerarquia. Trobem un home atípic, el rector de Massanassa i director de l'*Aleluya* local, Josep Alba, consiliari de la Joventut d'Acció Rural Cristiana (JARC) i impulsor a l'Horta dels principis renovadors amb el sobrenom de "Joan XXIII de l'Horta". Un excel·lent estudi de Rafael Roca ens amplia la seua obra i tarannà. Alba va ser un sacerdot nacionalista defensor de la unitat de la llengua catalana, i així ho deixa escrit en el butlletí *La terreta* de Massanassa. A través dels seus articles i campaments de la JARC va inculcar als seus alumnes ide-

es democràtiques i cooperativistes. Sota la seua influència es formaren joves que en la democràcia es convertiren en líders socials d'esquerra, ocupant llocs clau a ajuntaments de l'Horta, al Grup Valencià Cooperatiu i a la Federació Escolar Valenciana.

Afusellament de Francisco Cano.

La part més fosca del franquisme va ser la repressió, que també va arribar als informadors locals. A l'Horta Sud hi ha un cas rellevant: el judici i afusellament de Francisco Cano Alcaraz, director de l'emissora republicana Radio Torrente (1935-1939). L'accés a aquest sumari, fins ara inèdit, ens ha permès reconstruir la història de l'emissora. Cano va ser el locutor que va contestar a la guerra les al·locucions del general Queipo de Llano en Radio Sevilla. Va ser afusellat a Paterna el 20 d'agost del 1941, després de ser condemnat a mort per un consell de guerra sumaríssim. El delictes imputat: adhesió a la rebel·lió; la pena: la mort; la causa: haver dirigit Radio Torrente i posar l'emissora al servei de la República. Cano, un home auster d'ideologia socialista, va morir als quarantavuit anys; la dona, Natalia Regolf Pérez, i els dos fills, Francisco i Natalia, encara viuen avui. En el judici no es va demostrar cap delictes de sang ni la implicació de Cano en la mort de nacionals, sinó tot al contrari; almenys tres perso-

nes vinculades al *glorioso movimiento* van salvar la vida gràcies a la seua mediació davant les autoritats republicanes.

El procés de Cano és significatiu perquè Radio Torrente va ser una de les emissores més importants de la República, era d'ona curta i s'escoltava a tot l'estat i a bona part del món. En les emissions del programa *Chusma fascista* es ridiculitzava Franco i Queipo de Llano. L'emissora transmetia també comunicats oficials del Govern, feia noticiaris per a Amèrica del Sud i emissions internacionals en francès, italià i alemany. També va prestar serveis telegràfics, i enllaçava amb les emissores republicanes de Tànger, Barcelona i Madrid. Va espionar les emissores franquistes, va elaborar informes que van ser utilitzats pel Ministeri de la Guerra republicà... Totes aquestes activitats van dur Cano a l'escamot d'afusellament, després de patir, a la presó Model de València, l'infern del llarg procés sense garanties jurídiques desenvolupat entre el maig del 1940 i l'agost del 1941.

La veu de l'Horta a El Pardo. En aquest temps de fosc apareixen altres personatges nascuts a la comarca vinculats també als mitjans de comunicació locals, que assoliren projecció estatal. Aquest és el cas del rector i periodista torrentí Tomás Roca, col·laborador de *Torre* i director de la revista de difusió

Vicent Beguer Esteve, a l'esquerra, va dirigir el setmanari Torre, a Torrent, entre els anys 1948 i 1957; era una eina més de propaganda del règim franquista. Anys després esdevindria l'alcalde del municipi. A la dreta, José Maria Sanchiz, qui va promoure l'edició de la revista Aldaya, un pueblo en la España de Franco. Aquest personatge mantenia una relació ben estreta amb el Caudillo.

Túzer i El Teuladí van ser dues de les publicacions que més van destacar. La primera, imitava l'estil de la mítica cartellera Turia i era de les poques sorgides de la iniciativa privada. La segona, d'Alaquàs, s'adreçava al públic escolar i ho feia íntegrament en català.

internacional *Surgam*, editada per l'orde del terciaris caputxins. Roca va ser una de les màximes autoritats en la reeducació de menors de l'Espanya franquista.

Però el prohom de l'Horta Sud amb més influència a El Pardo va ser l'aldaier José María Sanchiz. Aquest va promoure l'edició de la revista *Aldaya, un pueblo en la España de Franco*, un butlletí combatiu commemoratiu editat per celebrar la visita que van fer el general i Carmen Polo a Aldaia l'octubre del 1954. Sanchiz era oncle i padrí de Cristóbal Martínez Bordiú, marquès de Villaverde i marit de la filla de Franco. L'aldaier va ser el cap del que Paul Preston anomena el clan Villaverde, i va amassar una gran fortuna per a la família del dictador amb activitats immobiliàries i concessions de monopolis d'importació. També va ser l'administrador de la finca de Franco a Valdefuentes, i company de cacera del Caudillo durant deu anys. El clan Villaverde es va fer ric gràcies a la seua vinculació amb Franco, i aquest, quan venia a València, descansava a la casa que tenia Sanchiz al carrer major d'Aldaia.

Oberturisme i clandestinitat. La llei Fraga del 1966, però, va significar un tímid oberturisme informatiu. Són temps de lluita obrera i de creixement econòmic. L'Horta Sud es converteix en una comarca industrial. Trobem ara més varietat informativa. Als típics butlletins municipals franquistes com el de Torrent i Manises, que més endavant donaran suport als canvis polítics de la transició, s'uneixen les cartelleres de difusió comarcal *Túzer* i *Índice*, que imiten la *Turia* de València, i que són les úniques empreses periodístiques privades del franquisme a la comarca. També s'editen periòdics no oficials i crítics, com *Raons*, *Parlem* i *L'Horta*. A més, hi ha —ocults i marginals— periòdics clandestins com *La Veu del Camp* o *Avant*, i revistes escolars en català com *El Teuladí*, d'Alaquàs, i *El Full*, de Picassent.

De totes aquestes, cal destacar que *Túzer* (1964-1968) va patir una multa de 5.000 pessetes de l'època imposada per la Direcció General de Premsa, per no haver fet el dipòsit previ de la publicació. *Túzer* i *Índice* són conseqüència de

l'expansió del cinema de barri com a alternativa d'oci. En aquella època l'Horta Sud tenia 25 sales de cinema. Actualment, totes han desaparegut. És també bastant significativa la revista *Raons*, de Picassent (1966-1993), una publicació democràtica, nacionalista i crítica amb el règim que ja utilitzava el català en bona part dels articles. En la seua redacció començaren figures tan importants en l'àmbit periodístic com l'humorista Harca (Juli Sanchis) i Cristòfor Aguado, els dos vinculats més tard a *Saó*, així com Salvador Soria, exdirector de Ràdio 9.

Llengua i recuperació nacional. Al final de la dictadura es va començar a usar el català normatiu en periòdics no oficials i clandestins. Aquest fet és important si tenim en compte que, dels 72 periòdics estudiats, només quatre són escrits íntegrament en la nostra llengua. Són *El Teuladí* i *Parlem*, d'Alaquàs, *El Full*, de Picassent, i *L'Horta*, de Massanassa, editada sota l'empara de Josep Alba. Darrere d'aquestes revistes hi ha persones vinculades a la JARC i al moviment de renovació pedagògica que, anys després, en democràcia, van impulsar la creació de cooperatives de treball associat i associacions culturals en defensa de la llengua.

La modesta premsa escolar també va contribuir a la recuperació nacional, com és el cas de la ja esmentada *El Teuladí*, dirigida pel mestre Ferran Zurriaga, impulsor del moviment Freinet al País Valencià. A la comarca van circular revistes de gran calat en l'àmbit obrer i agrícola, sempre a nivell clandestí, com *Avant*, a Silla, de CCOO; *La Veu del Camp*, a Benetússer, del PCE; *Tribuna Ascasa*, a Manises; i *Pla de Quart*, del Front Revolucionari Antifeixista i Patriota (FRAP). Totes aquestes publicacions van injectar un alè d'aire fresc a la informació comarcal i van començar a trencar l'uniformisme informatiu del règim, tot preparant el camí de la democràcia.

Francesc Martínez Sanchis
Periodista i historiador
Alfred Ramos González
Mestre i escriptor